

Список літератури

1. Офіційний сайт Міжнародної групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org>
2. Відмивання грошей: кримінально-правова кваліфікація, запобігання злочинності, законодавство та міжнародний досвід / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, П.В.Мельник, В.Р.Жвалюк. – Ірпінь, Нац. акад. ДПС України, 2004. – 310 с.
3. Гуржій С.Г. Боротьба з відмиванням коштів: правовий, організаційний та практичний аспекти / С.Г.Гуржій, Я.В.Янушевич, О.Ю.Фещенко, А.Т.Ковальчук та ін. – К.: Парламентське вид-во, 2005. – 216 с.
4. Дяченко Я.Я. Організаційно-правові засоби моніторингу фінансових правопорушень / Я.Я.Дяченко // Фінанси України. – 2009. - №5. – С.31-40.
5. Качка Т. Боротьба з відмиванням грошей: комплексний порівняльно-правовий аналіз відповідності законодавства України асвіс Європейського Союзу у сфері боротьби та запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом / Тарас Качка. – К.: Реферат, 2004. – 288 с.
6. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / За ред. З.С.Варналія. – К.: НІСД, 2006. – 576 с.
7. Мазур І.І. Детінізація економіки як пріоритет економічної безпеки України / І.І.Мазур // Стратегічні пріоритети. – 2008. - №3 (8). – С.76-83.
8. Поплевічева Н. Державні засади запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, через інституції фінансового ринку / Наталія Поплевічева // Банківська справа. – 2011. - № 3. – С.87-94.
9. Мірошніченко О.В. Іллегальна економіка та фінансові операції з легалізації незаконних доходів у контексті економічної безпеки / О.В. Мірошніченко // Фінанси України. 2010. - № 9. – С.49-60.
10. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2011 рік. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=529&art_id=9311&lang=uk
11. Суэтин А.А. Макроэкономические последствия отмывания денег / А.А.Суэтин // Вопросы экономики. – 2001. - № 10. – С.126.
12. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» від 18.05.2010р № 2258 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/249-15>.
13. Морозов А.В. Использование финансового анализа для целей противодействия отмыванию доходов и финансированию терроризма / А.В. Морозов // Финансы и кредит. – 2008. - № 34 (322). - С.60.
14. Д'яконова І. І. Формування системи фінансового моніторингу як складоваїризику-орієнтованого банківського нагляду / І.І.Д'яконова, Є. Ю.Мордань [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_3/Mordan_311.htm

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

О.О. Лапко, д.е.н., професор,

Університет банківської справи Національного банку України (м.Київ)

Незважаючи на великомасштабність необхідних обсягів коштів для фінансування світового сталого розвитку, вони можуть бути мобілізовані через зважену державну політику і інноваційні фінансові механізми. Стрімке зростання ринків капіталу, їхня орієнтація на природоохоронні технології, розвиток нових сучасних фінансових інструментів, в т.ч. фондів стимулювання «зеленого» розвитку – у відповідь на економічний спад останніх років, відкривають широкі можливості для створення ефективної системи фінансування глобальної структурної трансформації економіки у напрямі сталого розвитку.

Для якнайшвидшого впровадження концепції сталого розвитку в глобальному масштабі необхідні ресурси, зосереджені в управлінні довгостроковими інвесторами, – державними фінансовими інститутами, банками розвитку, стабілізаційними та резервними фондами, спеціалізованими пенсійними фондами та страховими компаніями, чії зобов'язання не обмежуються короткостроковими орієнтирами. Довгострокові інституційні інвестори, – пенсійні фонди і страхові компанії, розглядають зменшення екологічних, соціальних і управлінських ризиків через створення «зелених» портфелів, інвестуючи кошти в підприємства екологічного профілю. Аналогічно поведуться комерційні банки, які також вводять аналогічні критерії до обов'язкових у своїй кредитній політиці і створюють «зелені» продукти. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження механізмів створення та використання фондів суверенного добробуту, які в останні роки довели свою ефективність

під час кризових та післякризових трансформаційних процесів у світовій економіці. Ураховуючи досвід створення та використання деяких відомих фондів суверенного добробуту та виходячи із досвіду організації управління ними, слід визначити можливість використовувати відповідні механізми в Україні.

На сьогодні немає достеменного розуміння, скільки необхідно ресурсів для переорієнтації всієї економіки на шлях сталого розвитку, проте ці обсяги дуже значні. Існуючі розрахунки ресурсів, необхідних для досягнення цілей двократного зменшення викидів CO₂ в атмосферу до 2050 р., показали, що це потребуватиме щорічного фінансування близько 750 млрд. дол. США у період 2010–2030 рр. та близько 1,6 трлн дол. США – в 2030 – 2050рр. TheWorldEconomicForum і BloombergNewEnergyFinance, з іншої сторони підраховували, що інвестиції в чисту енергетику необхідно підвищити до 500 млрд дол. США в рік до 2020 р. для запобігання глобального потепління на менш ніж 2° С, в той час як HSBC вважає, що перехід до низько-вуглецевого енергетичного ринку потребуватиме 10 трлн дол. США у період 2010 – 2020 рр [1]. Такі оцінки у середньому збігаються із сценаріями UNEP (United Nations Environment Programme) та ґрунтуються на потребах в інвестиціях ключових секторів економіки. За підрахунками UNEP, для досягнення цих цілей необхідні інвестиції у обсязі від 1,05 до 2,59 трлн дол. США щорічно. В середньому ці додаткові інвестиції становлять 2% глобального ВВП на рік впродовж 2010–2050 років, і мають бути вкладені в ряд секторів економіки – для побудови потужностей, адаптації нових технологій і управлінських рішень, а також побудови «зеленої» інфраструктури. Передбачається, що для цих галузей мінімальні необхідні інвестиції складають в 2011–2050 рр. 1,3 трлн дол. США і будуть зростати у відповідності до збільшення світового ВВП. Наприклад, в сектор поновлюваної енергії впродовж 2007–2010рр. було інвестовано приватним сектором приблизно 627 млрд дол. США. Цей ринок збільшився втричі: з 46 млрд дол. США в 2004р. до 173 млрд дол. США в 2008 р.

Один з найбільших фондів суверенного добробуту у світі, Норвезький державний пенсійний фонд Глобал, інвестує кошти у широку номенклатуру компаній (всього більше 8400 компаній у світі). Він інвестує пасивно, не управляючи компаніями, а лише маючи певні пакети акцій. Як універсальний власник, фонд намагається бути впевненим, що якісне корпоративне управління, охорона довкілля і соціальні питання беруться до уваги суб'єктами інвестування. Свої опікунські обов'язки фонд розглядає через жорстке дотримання широко розповсюджених етичних цінностей. Такі інституції можуть впливати на природу інвестування і державного фінансування через договори кредитування і перевірки благонадійності фінансового стану компанії у своїх кредитних операціях. Вони можуть спільно розробити стандартні протоколи оцінювання благонадійності фінансового стану компанії з точки зору її належності до «зеленої» економіки в тих галузях, на які вони мають прямий і сильний вплив: муніципальні фінанси, транспорт, енергетика. Національні банки розвитку можуть також долучитися просунення ідеї, що муніципалітети мають відігравати значну роль у руху до «зеленої» економіки.

У сфері захисту навколишнього середовища норвезьке міністерство фінансів започаткувало нову інвестиційну програму для Фонду, яка фокусується на можливостях інвестування і екологічні проекти, такі як енергетика, яка не зашкоджує довкіллю, підвищення енергоефективності, зменшення викидів CO₂ у атмосферу, технології, що стосуються ефективного використання води, управління забрудненнями і сміттям [2]. Державне фінансування необхідне для початкового поштовху у економічній трансформації на шляху до сталого розвитку. З близько 3,3 трлн дол. США, витрачених на проекти фіскального стимулювання, майже 16 % (або 522 млрд дол. США) були спрямовані на стимулювання саме природоохоронної сфери [3].

Ці інвестиції не обмежуються необхідністю короткострокової відповіді на виклики фінансової і економічної кризи, а навпаки, ідеологічно націлюються на довгострокові ефекти та зміну економічної парадигми у майбутньому. Так, впродовж 12-го 5-річного плану, який розпочався в 2011 р., урядом Китаю заплановано інвестувати 468 млрд дол. США у «зелені»

сектори економіки, порівняно з 211 млрд дол. США, проінвестованими в останні 5 років [4]. Ці інвестиції призначені для 3 секторів: переробка відходів і їхнє повторне використання, чисті технології і поновлювальна енергетика. Зважаючи на обсяги інвестицій, які Китай робить у індустрію захисту навколишнього середовища, експерти прогнозують зростання цього сектору в середньому на 15–20 % на рік, а загальний оборот досягне 743 млрд дол. США впродовж наступних п'яти років (в 2010 р. він становив 166 млрд дол. США).

В країнах, де можливості фінансування за рахунок державних податків або державних запозичень на ринках капіталу обмежені, необхідно проводити реформу у сфері субсидій для підвищення ефективності підтримки «зелених» технологій. Наприклад, субсидії у сфері енергетики, води, рибальства і сільського господарства зменшують ціни і мотивують для екстенсивного використання зазначених видів ресурсів. Натомість, вони постійно збільшують навантаження на бюджет. Відміна політики субсидій в цих галузях і заміна її на податкове навантаження на використання енергії і природних ресурсів навпаки підвищують ефективність їхнього використання, збільшуючи доходи бюджету, а відтак – формує фінансову базу для державних «зелених» інвестицій. Відміна субсидій у зазначених секторах економіки на глобальному рівні зберігатиме 1–2 % світового ВВП кожен рік.

На глобальному рівні необхідна поява нових механізмів фінансування «зелених» інвестиційних проектів. На кліматичній конференції у мексиканському місті Канкун у 2010р. започатковано процес створення «Зеленого кліматичного фонду». Це перша спроба із створення глобального механізму для фінансування трансформації світової економіки у економіку з низькими викидами CO₂ і переважанням «зелених» технологій виробництва. Було прийнято рішення про початок фінансування розвиненими країнами країн, що розвиваються у розмірі 30 млрд дол. США для відповідних кроків у напрямі «зеленої» економіки до 2012 р. Згідно із планом, країни намагатимуться збирати до 2020 р. по 100 млрд дол. США щорічно. Ці ресурси необхідні і можуть формувати ядро інтернаціонального фонду для підтримки екологічних програм в країнах з низьким рівнем доходу. Однак для цього країни зобов'язані показати конкретні кроки на цьому шляху.

Додаткові фінансові механізми будуть необхідні для підтримки глобального природного капіталу. Окремо від фінансування кліматичних програм, існує програма UN-REDD для підтримки національних намагань у зниженні рівня знищення і захарашення лісів, розширення їх потенціалу як механізму акумуляції CO₂. Ця програма надає діючий трансформаційний механізм у напрямі «зеленої» економіки. Гарантії донорів в рамках програми REDD+ складають 5 млрд дол. США до 2012 р. Іншою важливою інституцією є Глобальна ініціатива з навколишнього середовища (Global Environment Facility, GEF), яка теж надає фінансові ресурси для «зеленої» економіки, а відтак має бути збільшена у масштабах діяльності і підсилена фінансово.

Крім описаних механізмів, фінансові інститути розвитку на міжнародному і національному рівнях відіграють важливу роль у переходу до «зеленої» економіки. Ці інститути включають багатосторонні банки розвитку, такі як Світовий Банк і регіональні, і субрегіональні банки розвитку, двосторонні агенції з допомоги у розвитку, такі як KfW в Німеччині і Caisse des Depots і AFD у Франції, і національні банки розвитку такі як BNDES у Бразилії, DBSA у Південній Африканській Республіці, CDB у Китаї. В 2009 р., багатосторонні фінансові інститути розвитку витратили 168 млрд дол. США на допомогу у розвитку, в той час як національні банки розвитку і двосторонні агенції надали більше ніж 350 млрд дол. США в 2008 р.

Роль таких інституцій у підтримці трансформації в напрямку «зеленої» економіки може і надалі бути посилена. Наприклад, вони можуть прийняти за мету програму підтримки розвитку «зеленої» економіки і поєднати її із специфічним показником, таким як CO₂, зменшення шкідливих викидів, доступу до води і покращення санітарних умов, просування ідеї біорізномаття, окрім ідеї зменшення бідності. Окрім того, такі інституції також можуть впливати на природу інвестування і державного фінансування через договори кредитування і перевірки благонадійності фінансового стану компанії у своїх кредитних операціях. Вони

можуть спільно розробити стандартні протоколи оцінювання благонадійності фінансового стану компанії з точки зору її належності до «зеленої» економіки в тих галузях, на які вони мають прямий і сильний вплив: муніципальні фінанси, транспорт, енергетика. Національні банки розвитку можуть також долучитися просунення ідеї, що муніципалітети мають відігравати значну роль у поширенні «зеленої» економіки. Вже зараз зрозуміло, що у банківському, інвестиційному і страховому секторах, – ключових для фінансової системи, – необхідні значні зміни у філософії, культурі, стратегії і підходах до інвестування.

В 2008 році уряд Норвегії почав вивчати способи включення фактора зміни клімату як визначального при прийнятті інвестиційних рішень. Уряд вирішив заснувати екологічну інвестиційну програму, спрямовану на розвиток дружньої до природи енергетики, зростання енергоефективності, зниження й утримання на певному рівні парникових газів, управління відходами й забрудненнями тощо. Близько 7 млрд норвезьких крон задіяні у інвестиційних програмах, спрямованих на придбання акцій компаній, пов'язаних з екологією. Інвестиції в екологічні проекти мають на меті ексклюзивно фінансувати екологічні проекти. До них належать Зелені бонди Всесвітнього банку (World Bank Green Bonds). Екологічна програма інвестицій включає інвестиції в компанії, що розвивають технології чистої енергетики, водні та інші природоохоронні технології. Крім того, Уряд Норвегії розглядає програму з просування ідей та принципів сталого розвитку на ринках, що розвиваються. Обидві ці програми розраховані сумарно на 20 млрд норвезьких крон (близько 3 млрд дол США) на період в 5 років (менш як 1% сумарних ресурсів Фонду). В подальшому суми інвестицій заплановано поступово збільшувати. Останнє має практичне значення для вітчизняної економіки, оскільки екологічна ситуація України непокоїть світову спільноту і знаходиться у центрі уваги багатьох управляючих компаній стратегічними інвестиційними ресурсами.

Для зменшення впливу післякризових явищ світовою спільнотою було прийняте рішення реалізувати в період стагнації економіки проекти, спрямовані на створення сучасної та надійної інфраструктури розвитку – будівництво транспортних магістралей, енергомереж, модернізацію транспортного парку тощо. Такі проекти дозволяють створювати робочі місця для населення, яке найбільш постраждало під час кризи. В принципі ці проекти повинні реалізовуватись за рахунок бюджетних коштів, однак в умовах кризи ці кошти є особливо обмеженими. Тому реалізація таких проектів передбачає створення державно-приватних партнерств, де фінансувати проект повинен приватний інвестор, а держава має забезпечувати будівництво кредитами через гарантування коштів, а також підвищення рейтингу цінних паперів, які випускаються з метою фінансування інвестиційних проектів. І в якості приватних інвесторів планується залучати страхові та пенсійні компанії, фонди суверенного добробуту, інших інвесторів, які мають можливість фінансувати проекти на довгострокових засадах. Ця програма має назву «Теп-Т», а терміни реалізації передбачені на 2014 рік.

У разі підготовки та прийняття Україною Стратегії сталого розвитку та розробки Програми такого розвитку, держава, а також її стратегічно важливі підприємства, які долучатимуться до реалізації Програми сталого розвитку, зможуть розраховувати на інвестиційну підтримку своїх природоохоронних проектів через ресурсну базу фондів суверенного добробуту – інвестиції, технології та їх науково-технічний супровід.

Список літератури

1. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату. Ратифіковано Законом N 435/96-ВР від 29.10.96. Відомості Верховної Ради. – 1996. – №50. – Ст.277.
2. Національний бюджет Норвегії за 2011 р. Режим доступу:
http://www.regjeringen.no/upload/FIN/brosjyre/2010/spu/english_2010/index.htm
3. Barbier Edward. Green Stimulus, Green Recovery and Global Imbalances. World Economics (2010) 11 (2): с. 149-175.
4. Annual Report 2009. Beijing: China Development Bank Corporation (2010), с. 55.